

УДК 811.111'255.4

Каширіна І. В.

викладач НУ «Запорізька політехніка»

## **«МОВНА ДОКТРИНА» Й МОДЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПЕРЕКЛАДАЧА С. КАРАВАНСЬКОГО**

Все мовне багатство ідіостилю перекладача С. Караванського ґрунтується на його творчому кредо й оприявлюється у власноруч розроблених принципах розвитку поетичної мови за законами краси. Її масив тлумач, *по-перше*, систематизував відповідно до власноруч розроблених правил, які називає «мовною доктриною, яка б орієнтувала мовців у словесному океані» [6, с. 145] і про яку пише: «На ділі, в Україні існують дві тенденції мовлення: українська традиційна і українська офіційна, накинута згори. Сьогодні ці тенденції очікують уніфікації. Отут і придалися б правила відродження» [6, с. 140]. *По-друге*, зафіксував у «Словнику рим української мови», «Практичному словнику синонімів української мови» (витримав 3 перевидання) та «Російсько-українському словнику складної лексики» (витримав 2 перевидання) [4; 5; 7], з опертям на зауваги, наведені у низці мовознавчих видань [1; 3; 6] та у циклах «Війна слів, або кожен Івась має свій лас» [2, с. 122–128; 8, с. 37–60], «Стиліст Микита Канахвета» [8, с. 61–87] «Експерсія до Лябораторії слова» [8, с. 109–160]. *По-третє*, С. Караванським розроблено *лінгвографічну модель української мови*, що є багатшаровою та просторовою складною конструкцією, що відроджує а) фонетичний рівень української мови: укладено звукову абетку української мови та розроблено канали й підканали чоловічих, жіночих і дактилічних рим української мови («Словник рим української мови» фіксує 60 000 римованих пар й «може з успіхом заступати орфографічний та орфоепічний словники» [7, с. 2]); б) лексичний рівень української мови (лексеми та їхні морфологічні варіанти, новотвори й призабуті мовні форми згруповано у вигляді 20 000 синонімічних рядів, представлених у «Практичному словнику синонімів» [4]); в) морфологічний рівень (українською мовою перекладено й систематизовано у вигляді «Російсько-українського словника складної лексики» російські дієслова, вперше в історії української лексикографії перекладено й систематизовано утворені від кожного з них дієприкметники та інші граматичні форми); г) перекладено українською мовою та систематизовано у «Російсько-українському словнику складної лексики» [5] фразеологічні звороти, крилаті вирази, цитати з літературних творів. Отже,

модель відродженої української мови С. Караванського включає в себе а) канал зв'язку з мовою колонізатора через абсорбцію питомих українських форм, раніше привласнених колонізаційною лінгвокультурою («Російсько-український словник складної лексики» містить 35 000 перекладів [5]), б) канал зв'язку з мовами народів вільного світу, оскільки схему нагромадження звукових сигналів у «Словнику рим», на думку С. Караванського, цілком можна застосувати для цілісної візії інших національних мов.

До С. Караванського, своє бачення літературної української мови перекладачі відображали в різноманітті стильових ознак, притаманних їхнім творчим методам. Тому прагнення С. Караванського плекати чистоту рідного слова органічно переплітається з поглядами відомих майстрів художнього слова: М. Лукаш, використовуючи фольклорний, розмовний пласт, активізував забуту лексику [9; 11], Г. Кочур мав завжди напохваті лексику, синтаксис і фоніку фольклору [13, с. 192–202], Борис Тен вживав у перекладах архаїзми [10, с. 105–108; 12].

Створена С. Караванським *лінгвографічна модель відродженої української мови* є вкрай новаторською, і понині не має аналогів. За основу С. Караванський бере розроблений власноруч специфічний *звуковий алфавіт*, в якому всі звуки нашої мови записано у двох рядах: голосному ([И / Е / А / О / У]) та приголосному ([Р' / Р / Л' / Л / Й' / Й / Н' / Н / М' / М / В' / В / Ф' / Ф / Б' / Б / П' / П / Д' / Д / Т' / Т / Г' / Г / К' / К / Г' / Г / Х' / Х / З' / З / С' / С / ДЗ' / ДЗ / Ц' / Ц / Ж' / Ж / Ш' / Ш / Щ' / Щ / ДЖ' / ДЖ / Ч' / Ч]). *Звуки* подано як *звукові сигнали*, класифіковано у рубрики за допомогою «методів словникування» (термін С. Караванського [7; с. v]), на чолі яких – *лінгвографічний* (на відміну від традиційного лексикографічного). Зазначемо, що до С. Караванського в Україні зроблено спробу створити словник рим. Його оцінку С. Караванський дає у 23 інтернет-сеансі наших інтерв'ю: «Ведучи мову про «Словник рим», варто згадати про історію словників рим в Україні. До появи мого словника рим, в Україні вийшов «Словник рим» мовознавця Бурячека. Я бачився із п. Бурячеком 1960/1961 року у Львівському університеті ім. І. Франка. Я пояснював йому потребу зміни абетки у словнику рим, але він її, як виявилось після видання його словника, не прийняв, за винятком того, що поділив увесь словник на 5 розділів, відповідно до кількості основних голосівок в нашій мові: И, Е, А, О, У. Це він прийняв, але зберіг порядок голосівок традиційної абетки: А, Е, И, О, У. Тим він знизив легкість пошуку рим з подібними приголосними: -ид – ит, -иб – ип, -из – ис тощо. На мою думку, це головний недолік його словника».

Створена С. Караванським *модель* відкриває особливий аспект його творчого методу, який сам перекладач назвав «*римотворчим*» [7, с. xv]. Вважаючи римотворчість «наріжним каменем» свого творчого методу, С. Караванський міркує так: «Наша мова дає змогу поетам і перекладачам

“працювати” з усіма можливими в поезії римами, і цю універсальність нашої мови перекладач має не нехтувати, а розвивати». С. Караванський підкреслював, що «Словник рим української мови» [7] фіксує не тільки основний словниковий склад нашої мови, а й специфічну лексику, властиву поетичній мові. Тож створена модель *охоплює не тільки рівні мови* (від фонетичного до граматичного), *а й стилі* (від розмовного до поетичного), а тому перетворює «Словник рим української мови» на джерело перекладацької римотворчості й експресивних контрастів й зсувів у текстах перекладів, виконаних С. Караванським.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Караванський, С. До зір крізь терня, або хочу бути редактором [Текст] / С. Караванський. – Львів : БаК, 2008. – 120 с.
2. Караванський, С. Моє ремесло / С. Караванський. – Лондон : Українська Видавнича Спілка, 1981. – 184 с.
3. Караванський, С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я» [Текст] / С. Караванський. – Київ : ВЦ «Академія», 2001. – 240 с.
4. Караванський, С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – Львів : БаК, 2012. – 536 с.
5. Караванський, С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – Київ : ВЦ «Академія», 1988. – 711 с.
6. Караванський, С. Секрети української мови [Текст] / С. Караванський. – Львів : БаК, 2012. – 536 с.
7. Караванський, С. Словник рим української мови / С. Караванський. – Львів : БаК, 2004. – 1027 с.
8. Караванський, С. Ярина з городу Хоми Черешні / С. Караванський. – Торонто; Онтаріо; Канада : Гомін України, 1981. – 187 с.
9. Корунець, І. В. Микола Лукаш як людина і перекладач. / І. В. Корунець // Всесвіт. – Київ, 1999. – Вип. 11–12. – С. 118–128.
10. Кочур, Г. П. Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю [Текст] / Г. П. Кочур. – Київ : Смолоскип, 2008. – Т. 2. – 1072 с.
11. Радчук, В. Д. Уроки Миколи Лукаша. / В. Д. Радчук // Дивослово. – Київ, 2017. – № 2. – С. 42–47.
12. Стріха, М. У робітні майстра / М. Стріха // Всесвіт. – Київ, 1990. – № 4. – С. 148–149.
13. Чередниченко, О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – Київ : Либідь, 2007. – 248 с.